

ERDÉLY

HONISMERTETŐ FOLYÓIRAT.

I. szám
1892.

KIADJA AZ ERDÉLYI KÁRPÁT-EGYESÜLET.

224. sz.
1910.

Természet és művészet.

Irta : Dr. Kristóf György.

Nagyon kevés ama szerencsétlenek száma, akik legalább tavasszal vagy nyáron nem gyönyörködhetnek egy virággal tele hintett réten, kalászszal megpakott mezőben, avagy valamely erdőfélében. Aki testi vagy szellemi tehetetlensége miatt nem részesülhet ilyesmiben, igazán szerencsétlennek mondható. Annyi gyönyörűsége, annyi bája és zordon rejtelmessége van az anyatermészetnek, hogy épen nincs mit csodálni, hogy a természetimádás dogmává, vallási rendszerré fejlődött ki oly sok ember millióinál. S igen is érthető, ha a modern ember is természetimádóvá fokozza le önmagát.

Pedig volt idő, mikor a természettől igen híres elméletírók megtagadták a szép jelleget. Azt mondták: a természet nem szép, nem nyújthat esztétikai gyönyört. Ma már azonban — sajnos — inkább az ellenkező fölfogás vált divattá: minden úgy, amint a természetben van, szép. Az az álláspont a hegeli dialektika elvont fogalmi rendszerével, ez az utóbbi pedig az impresszionizmus túltengésével áll szoros kapcsolatban. Szerencsére, a publikum (pedig talán mégis ez a fő) nem szokta az elméletírók engedélyét kikérni a végett, hogy szabad-e a természetben gyönyörködni, avagy nem. Indul a maga ízlése és fölfogása után. S épen ezért a mily gyönyörrel merül bele a rózsá, vagy a Bihari-havasok szemlélésébe, ép oly áthatoltan megbámulja a Benczur Ezredévi hódolását, vagy Munkácsi Krisztus trilogiját.

Azokban tévedés volna azt hinni, hogy a legtúlzóbb theoretikusoknál se volna nyoma a pozitív alapnak. Azt pl. mindenki érzi, hogy egészen más a hangulata valamely hegyi kirándulás legszebb pontján feltoluló, homályos és mégis édesen elringató érzelmek alkalmával, mint pl. a Mátyás-szobor mellék vagy fő alakjainak a láttakor. Igen világosan megfigyelheti a hangulati különbséget az, aki Velenczét a tenger felől keresi föl. A csobogó, csapkodó Adria kék hullámai, a körülünk sikongó sirályok, a tengernek a szem elől elvesző végtelenje egészen más hangulatot kelt, mint pár órával később Tizian, Veronese vagy Tintoretto vászna. Hevesebben dobog a szív, lüktetőbben érezzük erőnköt a Mátyás-szobor láttára, mint a sétatéri tó körül merengve. Megfeszül a kar, dagad a mell egy-egy nemzeti hőst ábrázoló szobor szemlélésekor, míg künn a mezőn vagy az erdő csendjében egészen eloszlik, átszűrődik egyéniségünk a természetbe.

Nyilván különbség van a természeti és művészi szép között. Nemcsak az a különbség, hogy az egyiknek alkotója az ember, a másiké az Isten. S azzal se meríthető ki a különbség, hogy a remekműnek a környezetét is úgy kell elrendeznünk, idomítnunk, hogy a hatásnak minden eszköze érvényesüljön,

mert különben a művész célját veszíti. E különbségek oly nyilvánvalók, hogy emlegetni is felesleges.

Sokkal finomabb árnyalatokban is található különbséget.

Bizonynyal ismeretes, hogy a műélvezet lényegét a tudomány általában a beleérzéssel magyarázza. A legszívhezszerűbb kuruc nóta sem mond semmit annak, aki a panasznak, a bujdosásnak keservét át nem érzi. Nem az én jajom, nem az én busongásom csendül föl a hegedű hurjain. Hiszen a mi hallható, az a léghullámok rezdülése. Tehát azt a sirámot a magam egyéniségéből vetitem bele tartalomként a hanghullámokba. Igaz: a zenénél és a színdarabnál az előadó művész lelkének az olvadékonysága is fontos. De hogyan mondhatnám, hogy abban a Mátyástéri bronztömegben büszkeség, önértet s messzevillanó uralkodói jellemvonások vannak, ha én azokat nem érezném? Csak is ezen érzés alapján lehetséges a hatás. Érzésemnek csak hordozója, kifejezője az illető műalkotás. Mert abban a kőben vagy vásznon ugyan hiába keresnénk valami érzésfétét. Az érzés bennem van, az érzés az enyém. S a magam érzéseit az előttem álló műbe beleélem s így obiectiválva szemlélem. A művész feladata, hogy úgy alkosson, hogy az általa elérni szándékolt érzelem tisztán, teljesen és másoktól el nem borítva váltódjék ki a szemlélő lelkéből; hogy éppen azokat a vonásokat éljem bele a műalkotásba, a melyek oda illenek. Különben a művész nem érdemli meg a nevét s alkotása kontármű.

A műélvezet folyamata tehát abban állana, hogy a magam érzéseit beleélem a műtárgyba. Kivetitem őket és pedig éppen a szem előtt levő tárgyba s ezen tárgyiasítás után gyönyörködöm bennük, mint a másokéban. E beleérzésnek lélektani feltétele a rokonszenv. A léleknek rokonérzése alapján foghatom fel a mások érzelmeit a magamé gyanánt és megfordítva.

A kérdés most már ez: vajon nincs-e különbség a beleérzésben a szép természet és a szép tárgy szemlélésekor.

A természet szépségeit is *beleérzés* által fogjuk föl. Erre csattanós bizonyíték maga a történelem. A természetimádó népek istenei voltaképen nem egyebek, mint ilyen tárgyiasított, jelen esetben megszemélyesített alanyi érzelmek. Jupiter pluvius, Jupiter tonans, Dionysius vagy Apollo, a nymphák és najádok mind ezen beleérzésnek az alakjai. Ezen történeti adat mellé járulhat az önmegfigyelés. Azt mondjuk, hogy a virágok mosolyognak, a természet fölébred, miután hótakaróját ledobta. Csupa emberi tevékenységet tulajdonítunk annak, ami tulajdonképen csak van, létezik. Szóval: akár művészeti tárgyban, akár a természetben úgy találunk aesthetikai gyönyört, hogy magát a holt anyagot még oly jelentéssel, oly érzelmi pótlékkal is felruházzuk, a milyen abban az anyagban nincs, hanem csak a mi lelkivilágunkban. S ez által az anyag voltaképp jelképpé alakul át.

Mégis különbség van a kétféle beleérzésben.

A természeti vagy tárgyi beleérzés alkalmával élettelen testek, alakzatok és formák elevenednek meg. Ugyanez mondható az építészetről és zenéről is. E téren a beleérzés először a formákat eleveníti meg s azért *formális* beleérzésnek nevezhetjük. A tartalmi beleérzés csak a formák megelevenedése után áll be, ha ugyan beáll. Mert pl. az építészetnél rendszerint hiányzik. A képzőművészetekben ellenben a forma már adva van. A műtárgyak oly alakban jelennek meg, hogy a forma elevenné válása rögtön beáll. A Mátyás-szobor alakjai élő alakok. Ezt minden tanulmány és elmélyedés nélkül azonnal érzi mindenki. Ellenben ahoz, hogy valaki a hunyadmegyei Decebal hegy-csoportban Decebal testét ismerje föl, hosszabb szemlélet szükséges. A hegy vonalainak, idomainak a megelevenítése a kezdete és vége ez esetben az egész szemléletnek. E vonalak megelevenedése teljesen adott a műtárgynál. A remekműnél tehát a beleérzés mindig *tartalmi*. Az adott formákba öntünk ilyen vagy olyan jelentést.

A természet ezek szerint formai szépséget nyújt, tartalmat csak ritkán és hosszabb idő múlva.

Különbség van az *alany állapotában* is a kétféle beleézés alatt. Műtárgynál elevebb az önérzet. Az alatt míg beleolvadunk a szép alkotásba, a magunk énje is határozottabban domborodik ki. És pedig éntünknek ép azon vonásai jelentkeznek világosabban az öntudatban, amely vonások a műtárgyban nyernek kivetített megnyilatkozást. Minél drámaibb valamely műalkotás, annál inkább lép előtérbe a saját éntünk.

A természet szemlélésekor az én, a subiectum mintegy szétforgácsolódik, eloszlik a szemlélet tárgyába. Hosszú perceken keresztül szoktunk elmerengni a természet öln, elfeledve magunkat és a környezetet, embereket és viszonyokat. Csak valami újabb körülményre térünk sokszor megriadva magunkhoz. Ez a körülmény a magyarázata annak, hogy az idegeseknek, a lelkibetegségeknek a nagy természet gyógyszer, üdülőhely. Éntjük mintegy átszűrődik a természetbe. Ellenben mindenki tudja, hogy a műalkotások igen sok esetben betegessé teszik az eddig ép lelkületű élvezőt: lelki zavarokat idéznek elő.

Érdekes különbség továbbá az, hogy éppen mert az én mintegy elfelejti magát, a természet szépsége a különböző egyénekre különféleképp hat. Százféle a beszédje a természetnek. A műtárgy élvezete azonban kötött. Abba mást beleélni nem lehet, csak azt, amit a művész akart. Eltérés legfőlebb a műélvezők ismereti kincsének a különbözősége folytán támadhat. Kiki tudja, hogy a műtárgy csak egy irányban foglalkoztatja a képzeletet; a természet pedig a korlát nélküli fantázia világa.

Végül különbség van a jelentkező másodlagos lelkiállapot tekintetében is. A természeti szép az akarat tevékenységét soha sem költi föl, ellenben a műalkotás visszahat az akaratra s így az erkölcsiségnek is tényezőjévé válhatik. Egyszerű nyelven úgy mondhatnók, hogy a nagy természettől soha sem nyert senki ilyen vagy olyan akaratit indítékot. Míg ezzel szemben nagyon sok műtárgy kimondott eszköze az erkölcsiségnek (pl. Toldi) vagy az erkölcsitelenségnek (Nick Carter, Conan Doyle). A nevelés feladata oly műalkotások értékesítése, melyek az erkölcsőség kifejlődését teszik lehetővé. Éppen ezért magának az államnak és társadalomnak is joga, sőt kötelessége bizonyos censura. Habár természetesen itt nem az Istenben boldogult osztrák cenzorokra gondolunk. Csak arra, hogy az erkölcsiség szabályozása közérdek, még a művészetek terén is.

Azért legnagyobb művész a természet, mert a legszabadabb, legbeszédesebb és soha sincs szüksége cenzorra.

Kirándulás a Gyalui-Havasokba és az erdélyi Érchegységbe.

Irta: Dr. Ruzitska Béla.

Kolozsvártól nyugatra Gyalu nagyközség határában kezdődnek az erdőkkel, főleg fenyvesekkel borított, változatos alakú, mély völgyekből és mintegy 1500–1600 méter magasságra kiemelkedő, széles hegyhátakból álló *Gyalui-Havasok*. Kolozsvárról ide néhány óra alatt eljuthatunk és élvezetes, kellemes kirándulásokat tehetünk e kedves középhegységben.

Ily nagyobb szabású kirándulásra állott össze 1908-ban 5 tagú kistársaságunk, melynek az volt a kitűzött célja, hogy a Gyalui-Havasokon gyalog végig menve, az erdélyi Érchegységbe folytassa útját és annak változatos északi részét bejárja.

Kolozsvárról szép juliusi nap reggelén, a legszükségesebb élelmiszerral felszerelve, két kis kocsin, a nyugatra vezető széles országúton elindultunk. Csakhamar kiértünk a Kis-Szamos széles, termékeny völgyében Szász-Fenes községbe és e hosszú falun áthaladva, Gyalu felé tartottunk. Gyalu előtt azonban az országútról déli irányban, a Szamos folyó mentén a hegyek felé vezető útra tértünk át és így nemsokára a hegyek lábánál, a Szamos folyó mellett elterülő nagy gőzfürész telephez értünk el, hol a hegységből a folyón leúsztatott töménytelen sok fenyörönköt dolgozzák fel. A fűrésztelepen túl a Kis-Szamos folyó két ágát: a Hideg- és a Meleg-Szamos látjuk, melyek itt egyesülnek. Mi a Hideg-Szamos völgy elején levő, havasias jellegű, faházakból álló, szegényes Hideg-Szamos községen átkocsizva, a gyors folyású folyó elszűkülő völgyébe jutunk, ahol a hegyek és a meredek sziklaoldalak között haladunk előre. A sokat használt, elég jó út eleinte a hegy oldalában magasra kapaszkodva vezet át a völgy szélesebb belső részeibe. Itt már fiatal erdőkkel és sűrű bokrokkal fedett völgyoldalak között haladunk tovább a Nagy-Riska völgy torkolatáig, ahol a kanyargós völgy egyszerre szorulatszerűen elszűkül és benne a csupasz, égnek meredő, egymásra tornyosuló sziklák között csak a vadul rohanó, zúgó és tomboló folyó, valamint az ennek partján a sziklákba robbantott szűk kocsitűt fér el.

A szép völgyszűkületből kiérve, a Kis-Riska völgyébe jutunk, melynek torkolata fölött pár száz méterrel Kolozsvár város elektromos művének nagy völgyelzáró gátja éppen most épül. E munka megtekintése végett kocsinkat elhagyjuk és a rövid úton gyalog megyünk fel. Csakhamar szemünkbe ötlük a völgyet teljesen elzáró hatalmas kyklops-fal, mely mögött az elektromos mű által nappal el nem használt vízmennyiséget fogják meggyűjteni és azután a szükséglet szerint az innen nem messze levő elektromostelep turbina házába vezette, elektromos energia fejlesztésre felhasználni.

E völgyelzárógát megtekintése után, ismét visszasiatunk a Szamos völgybe és itt egy kiugró hegynyúlvány megkerülésével a város elektromos telepét látjuk magunk előtt. Kis pihenőre megállunk és azalatt közvetlenül az út mellett levő modern berendezésű gépházat, a turbinákat, az elektromos dynamogépeket, a kapcsoló és elosztó táblákat részletesen megtekintjük. Fél óra múlva már újból kocsinkon lehetünk és folytathatjuk útunkat az egyre szebb, havasiasabb jellegű Szamos völgyben fölfelé, üde zöld, fiatal lomblevelű erdők

között és a kanyargós, zúgó folyó mentén. A völgy déli meredek oldalán 10—20 méter magasságban mindenütt jól szemlélhető az a széles vízvezető-csatorna, mely a sziklába van fektetve és a mely az elektromosmü turbináihoz a völgy magasabban fekvő részeiből, nagy eséssel szállítja az olcsó hajtóerőül felhasznált vizet. A folyó egy hidján áthaladva, csinos vízesést látunk, melyet a vízvezető csatornából kifolyó fölösleges víz alkot, majd a völgy egy szélesebb és gyepesebb részén áthaladva, nemsokára az „*Olasztelep*“-hez érünk, hol néhány ház, egy malom és egy régi rozoga fatemplom áll. Nevét e hely a hogy régi időben az erdők kihasználása végett ide telepített néhány olasz favágó családtól kapta, akik azonban már teljesen eloláhosodtak. Itt látható az elektromos mü egy gátóri háza és a Szamos folyóba épített nagy zsilip, melynek segítségével a folyó vizének egy részét az imént említett csatornába vezetik be.

Még tovább haladva, a völgy újra elszűkül és a folyó ama hatalmas hurokszerű kanyarodójához jutunk el, mely az égnek meredő, sötét színű,

KIS-RISKA VÖLGYI VÖLGYELZÁRÓ GÁT. (RUZITSKA B. FELVÉTELE.)

komor külsejű, magas, vármszerű, „*Bethlen-sziklát*“ félkör alakban megkerüli. A völgy e részlete megint igen szép, festői és vadregényes.

Pár kilométerrel feljebb haladva, a völgy újra kissé elszélesedik és két ágra u. m. a Hideg-Szamos és a Rekető völgyére oszlik [szét]. Épen a két folyó egyesülésénél levő magas hegynyulvány előtt látjuk a *Reketői*-erdőházat, a jegyzői lakot és a vendéglőt, mely utóbbi havasi turista szállóul is használható. Ide 10 óra után érkeztünk meg és itt kocsinkat elhagyjuk, további útunkat már csak gyalog tesszük meg. Előbb azonban a két folyó egyesülésénél levő félszigetszerű partnyulvány árnyas fái alatt levő puha gyepre telepedve villásreggelinket költjük el. Ezután hátizsákjainkat felcsatolva, 11 óra körül a Hideg-Szamos völgyében déli irányban tovább indulunk. A háttérben fenyővel fedett és ezért sötétszínű, magas, meredek hegyoldalak, mint valami óriási bástyák zárják el a szép völgyet, mely hegyek között a Szamos szűk és igen sziklás szorulaton tör át. Mi azonban nem oda megyünk, hanem körülbelül 3 kilométernyi út hátrahagyása után, még ama sziklabástyák előtt, az egyenesen déli irányból a *Hideg-Szamos*ba betorkoló *Fekete-völgybe* térünk be.

A Szamoson kis deszka-hídacsán átkelve, csakhamar sűrű fiatal fenyvesben vagyunk és kedvesen csobogó, lármázó, szikláról-sziklára szökellő bővizű havasi patak mentén, jóleső árnyas, de nagyon meredek gyalogösvényen haladunk fölfelé. Az út melletti fű és növényzet állandóan harmatos, nedves és sok víztől oly buja, hogy néhol a szűk völgyet csaknem teljesen benövi. Itt virít ilyenkor bántatlanul a *Telekia speciosa* nevű, napraforgóhoz hasonló sárga virágzatú növény, a sok *Campanula*, *Gentiana*, a sziklafalakon pedig a páfrányok számtalan, csipkézettlevelű, szebbnél-szebb faja; valamint a mohok puha, szőnyegszerű párnái itt borítják be a kemény gránitsziklákat. Helyenként illatos erdei szamócat, de már pirosuló málnát is találunk. A kellemes, balzsamos levegőben nagyokat lélekzelve, tüdőnk tágul és mintegy megújulni érezzük testünk erőit. Helyenként forrás csörgedezik le a sziklafalak repedéseiből, mely jéghideg vizével, üdítő italul kínálkozik. A patak medrében pedig néhol még felismerhetjük a korhadásnak indult, összeomlott, rendetlenül egymáson heverő facsúszató csatorna utolsó maradványait, mely régi erdőértékesítési munkálatokra enged következtetni. E völgy sűrű fenyőerdőjével, valamint a háttérben csaknem egekig emelkedni látszó sötét, komor oldalfalaival, oly vadregényes és érdekes, hogy a megtekintést valóban megérdemli. Ösvényünk helyenként nagyon hirtelenül emelkedik és így a Hideg-Szamos folyó 720 m. tengerszín feletti magasságban levő medréből, körülbelül 7 kilométer hosszú úton át, a Dobrin 1520 méternyi magasságra hágunk fel, tehát mintegy 800 méternyi emelkedést teszünk meg. E nagy magasságbeli különbözetből lehet a legjobban a völgy igen meredek voltára következtetni.

Ily nagy mászást egyfolytában, pihenés nélkül, különösen pedig három napra való élelemmel megtöltött hátizsákokkal megterhelten, nem lehet megtenni, azért a völgy egy különös szép helyén pihenőt tartunk és ebédünket elfogyasztjuk. Azután a patak medrét elhagyva, a völgy keleti oldalán felfelé vezetők szűk és a fenyők közé rejtett gyalogösvényen kell még az eddigieknél is nagyobb hágóra felmennünk. Ez az ösvény eleinte illatos, balzsamos fenyvesben vezet, majd a hegyoldal magasabb részeiben, erdőégés következtében támadt csupasz területre, gyönyörű kilátású helyre érünk ki. Innen a nagy mélységben fölfelé kanyargó Fekete-völgy egész felső szakasza áttekinthető. Ide már nincs messze, az útitervünk szerint mára végpontul kijelölt *Dobrin*, a vadászlak a hozzátartozó házakkal és az E. K. E. turista háza. Még egy kis megerőltető mászás után, a Dobrinba vezető hegyvonulat: *Skoboris* nevű kiemelkedő tetejére érünk fel, hol a széles havasi szekérutat találjuk. Már most ezen az úton déli irányban, körülbelül még 1 kilométert teszünk meg, midőn e hegyvonulat keleti oldalán, épen a fenyőerdő felső szélén, védett mélyedésben fekvő dobrini vadászlakot megpillantjuk. Délután 3 óra előtt érkezünk ide, hol régi ismerősünk a főerdőőr lakásába térünk be. Itt pompás uzsonna és legfrissebb illatos havasi tej élvezése közben pihenjük ki fáradalmainkat. Tervünk szerint e nap délutánját itt töltjük el és itt is hálunk meg, mert a havasi tetőkön tovább alkalmas éjjeli szállást nem kaphatnánk. A délután későbbi óráiban a vadászlak közelében emelkedő Dobrin-tetőre, egy hatalmas nagy, gyepes térségre sétálunk ki, melynek egyik alkalmas emelkedéséről (körülbelül 1550 m.) tiszta, átlátszó páramentes levegőben északkeleti irányban egészen Kolozsvár vidékére elláthatunk. E napon épen igen szép, szabad kilátás volt és így Goerz-féle triederünkkel Kolozsvár monostori külső része, fellegvári oldala, a Szentgyörgyhegy, az alatta levő magas kéményű téglagyárak és a szénafüvek területe egész tisztán látható volt; a város többi részét az előtte emelkedő hegyek hosszú láncolata fedi el. De ezen kívül, a kivételesen tiszta, átlátszó levegőben, a messzi háttérben még a Radnai-Havasok és a Cibles kiemelkedő magas ormait, a rajtuk itt-ott csillogó fehér hófoltokkal is tisztán felismerhettük.

Egyenesen keleti irányban, a nagy távolságban, a Mezőség halmos, dombos vidéke terül el; közelebb hozzánk a három kiemelkedő csúcsával ékeskedő Gergely-Havas vonulata, alatta pedig a nagy mélységben, a Jára kanyargós völgye látható. Déli irányba fordulva, az előbbi hegyvonulat folytatását alkotó Öreg-Havas (Muntele mare) óriási tömege zárja el a további kilátást. Nyugat felé sűrű fenyvesekkel borított változatos, roppant terjedelmes hegyvidéket tekint át szemünk, a Gyalui- és a Bihari-Havasok elhagyott, erdős, vadregényes területét, melyet a Nagy-Biharcsúcs, valamint az abból északra nyúló Bihari-hegyláncolat, továbbá a Cornu Muntilor, a Bocsásza, északnyugat felé pedig a Vigyázó (Vlegyásza) hatalmas tömege szegélyez. Északon két hosszú, párhuzamos hegyvonulat húzódik nyugatról keletre, a melyek közötti mély völgyek egyikében a Hideg-Szamos, másikában a Reketó és a legtulsó északiban pedig a Meleg-Szamos folyik végig. E vonulatok a Magurai és Mariseli hegyhátak, melyeken hasonló havasi községek, gyerekjátékszerekhez hasonló apró házikói, fényes fedelű épületei és templomai vannak nagy területen szétszórva. A magurai hegyhát nyugati utolsó háza között igen jól felismerhetők Magura-nyaralótelep csinos villái, melyek légvonalban mérve alig 10 km. távolságra vannak, de a közben fekvő sok mély völgy és meredek hegyoldal miatt, innen csak nehezen megközelíthetők. Ezt a gyönyörű panorámát óraszámra, folyton megújuló élvezettel lehet csodálni és bámulni.

Később a közeli fenyves egy tisztására, a dobrini rét, térdig érő füvel horított kaszálójára ereszkedünk le, hogy itt legelésző özeket vagy szarvasokat láthassunk. Igen gyakran megtörténik, hogy várakozásunkat siker koronázza és az Andrassy-féle dobrini uradalomban nagy gondnal ápoltnemes vadat valóban sikerül is megpillantanunk. Az alkony beálltával az erdőőri lakhoz visszasétálgatunk, hol a frissen készült paprikáscsirke már vár reánk és az izletes vacsora elköltése után, egy kellemesen eltöltött nap emlékével nyugalomra térünk, hogy a holnapi nagy gyaloglásra friss erőt gyűjtsünk.

Másnap reggel már 5 órakor felkelünk, hogy a kedves hely elbűvölő hatását még a hajnali órákban is élvezzük és csak nagynehezen tudunk innen bucsut venni. Ezért reggelink fél 7 óráig is elnyulik, míg végül mégis csak indulnunk kell. Most a hegygerinc tetején egyenesen déli irányban vezet, ilyenkor nyáron eléggé járt szekérúton, mely éppen Kolozs- és Torda-Aranyos-megye, valamint a kincstári és az Andrassy birtok határán húzódik tovább, haladunk az *Öreg-Havas* (Muntele mare) felé. Az út mentén mindkét oldalon fenyőerdő van, csak a hegyvonulat gerince csupasza és itt néhol terjedelmes havasi legelők találhatók, melyeken állatsordák legelésznek; ezeket a nyár elején felhajtják és csak ősszel, az első hó lehullása után terelik ismét le a mélyebben fekvő községekbe. A pásztorok is egész nyáron, fenyőgerendákból összetakolt apró kalibákban (stina) itt fenn laknak és csak az elkészített sajtot és túrót viszik le a gazdáknak, a helyeti pedig ételmiszert hoznak fel. Télen azonban kiürül a havas, mindenki a falvakba húzódik le és akkor a tetőkön senki sem jár.

Csaknem 16 km. hosszú útunk az Öreg-Havasig igen változatos és kedves, mert az 1500—1600 méter magas vonulatról mindenütt szabad, meszeszeterjedő, gyönyörű kilátás nyílik a fenyőerdőkkel borított, óriási nagy terjedelmű hegyes vidékre. Valóban hegytenger kellős közepében vagyunk, melynek egyik hosszú, kiemelkedő vonulatán haladunk végig, hol a hűvös havasi levegő és gyakori szellő, a napsugarak meleg, perzselő hatását oly kellemesen mérsékli. Utunk a gerinc kiemelkedő csúcsain, majd az ezeket egymással összekötő mélyedéseken mintegy hullámvonalban, a Dobrinicsúcs, Skoruset, majd a Dumitrescin vezet keresztül, míg a Jára vize egyik mellékpatakjának, a Sólyompataknak, legfelső forrásvidékére jutunk, hol a gránit-sziklákból fakadó kitünő forrásvízzel szomjunktóljuk. Majd az 1760 m. magas Grosi-

hegy déli oldalára kapaszkodunk fel, hol újabb gyönyörű és messzeterjedő kilátás tárul elénk az Aranyos folyó vidéke felé. Azután a gerincvonulat mentén nagy ívben keletre kanyarodva, mind jobban közeledünk az Öreg-Havas óriási tömegéhez, melybe a gerincvonulatok, mint valami központban egyesülnek. Nemsokára a Jára-vize forrásvidékére jutunk, hol e tekintélyes folyócskának egyik legmagasabb forráspatakja az Öreg-Havas és az erre ávezető vízávezető gerincvonulat gyönyörű nyeregalakú mélyedésének északkeleti oldalából fakad. A nyereg ellenkező, déli oldalán eredő patak már egészen más irányban folyik le és nem a Jára vízkörnyékéhez tartozik.

A fenyőerdő felső szélén fekvő forrásnál pihenjük ki fáradalmainkat és költjük el mai napi korai ebédünket, úgy hogy már 11 óra után megkezdhetjük fölmenetelünket az Öreg-Havas nagy tömegének középső részébe. Itt a fenyőerdő véget ér és a helyett vékonyszálú, sűrű, tömött, puha gyepen, valószínűs havasi réten haladunk tovább, egyre emelkedve a hegytömeg 1800 m. tetejére. Csaknem egy óráig tart ez az emelkedés az óriási kiterjedésű tetőre, melyen körülöttünk mindenfelé legelőt látunk és rajta szarvasmarha, ló és juh csordákat. Ha itt elmerengve, a távolban feltűnő hegyeket figyelmen kívül hagyjuk, akár csak az Alföld nagy, sík rónaságán képzelhetjük magunkat. De a merengésünkből egy-egy hideg havasi szélfuvallom csakhamar kiábrándít és eszünkbe juttatja azt, hogy a magas hegység egy sík platoján kalandozunk.

Útunk nem az Öreg-Havas legmagasabb (1829 m.) északkeleti csúcsára, hanem attól nyugatra, az óriási gránittömegből kiemelkedő, rendetlenül felhalmozott, nagy tejfehér quarcitsziklákból álló, másik, nyugatibb kiemelkedéséhez vezet fel, melynek déli oldalára átkerülve, az Öreg-Havas mintegy 10 km. hosszú, egész vonulatán végigvezető főútra jutunk ki és innen az Aranyos-folyó felső vidékére, az erdélyi Érchegységre, valamint az ország déli határát alkotó hegységig, a Retyezátig terjedő, valóban elragadó, felséges panoráma tárul elénk. Tiszta, derült időben már többször volt alkalmam ez utóbb említett hegykolosszusokat láthatni, előttünk pedig a hegyek és völgyek százainak változatos, gyönyörű képét. Nyugaton a Bihar-hegység déli csúcsai zárják el a kilátást, előttünk pedig az Aranyos forrásvidékén fekvő, Albák, Szkerisora, Girda havasi községek hegytetőkre, hegyoldalakra szétszórtan épített házaik és nagy kiterjedésű havasi gazdaságai láthatók. Kilátópontunkról, az Öreg-havas hosszú pereméről, egymással párhuzamosan haladó, rendkívül meredek oldalhegygerincek ereszkednek alá déli irányban az 1300 méterrel mélyebben fekvő, mintegy 8—10 km. egyenes távolságban levő Aranyos-völgybe, melyben ezüstszállagként, kigyószzerűleg kanyarodva folydogál keleti irányban a széles folyó és mellette apró községek, fényestornyú templomok, épületek látszanak. A folyón túl délre, a kitörési kőzetekből alkotott Érchegység kúp- vagy cukorsüveg-alakú csúcsos, de valamivel alacsonyabb hegyeinek változatos képe tűnik elő, melyek közül főképen a sötét, komor Defonáta és a Vulkán-hegy hatalmas koporsó alakú fehér, szakgatott mésztömege válik ki.

Délkeleti irányban a messzi háttérben, a Maros-völgye közelében emelkedő Pilis, Tarkő, Csákyakő kiálló szirtjei láthatók, azután az aranyosmentén végig húzódó hosszú Bedellői-havas gyönyörű sziklás, barlangodukkal és hasadékokkal telt mészkő oldala tárul elénk, valamint ettől keletre a Székelykő teteje, a Vidalikő, a Borrévi hegyek és még közelebb a Potsága falú feletti Szkerisora szakgatott, szirtes, omladékos mészsiklái láthatók. Oly elragadó szép ez a körkép, ez a valószínűs térkép és panoráma, hogy szóval el nem mondható és mi csak nagynehezen szánhattuk el magunkat útunk folytatására, amely különben is jó darabon az Öreg-havas déli magas peremén, a Strázsa, Grosilor és Duba nevével 1800—1600 m. között változó magasságú tetőkön vezet végig, melyek együttvéve az Öreg-havas ősrégi kőzetekből, főleg

gránitból, csillámpalából és ezek közé települt quarcit rögökből álló hegytömegét alkotják.

Ez a Szamos és Aranyos folyók közötti nagy vízvásztó hegyhát délnyugati irányban egyre lejjebb ereszkedik és a Poseri-, valamint Runkurinak nevezett részein már fenyőerdővel van borítva. Végre ismét árnyas erdőbe jutottunk, melyben igen meredek úton, mintegy három órai fárász ó gyalogolás után, az Aranyos folyó völgye felé lesietve, az Öreg-havas tömegét elhagyjuk. Útunk egyes tisztásairól már messziről látjuk, hogy a Nagy-Biharsúcs irányából, a nyugati égbolton sötét, fenyegő viharfelhők tornyosulnak, melyekben mindegyre villámok cikáznak és rövid idő múlva, heves szélroham és fergeteg kíséretében egyenesen felénk tartanak. Mit tehattünk egyebet, minthogy gyorsított léptekkel haladtunk lefelé a pár kilométerre alattunk látható szétszórott havasi házak felé, melyek körül már kezdetleges gazdálkodás nyomai láthatók. Azonban hármennyire is siettünk, a zivatar gyorsabb szárnyakon járt, utólét és alaposan eláztatott. Fél órai dühöngés után azután tovább szállott, mi pedig a mállott palákból, néhol már agyagos kőzetekből álló, rendkívül mély víz-

KIRNIK-HEGY. (RUZITSKA B. FELVÉTELE.)

mosásokkal szakgatott, kopasz hegynyulványon csúszva, botorkálva, mászva, elég fáradságosan jutottunk lefelé. A meglehetősen hevesen fuvó szél e közben a felhőket szétkergette és így mire a Dobra patak torkolata közelében, délutáni 4 órakor az Aranyos völgyében levő 560 m. t. sz. feletti magasságú, széles országútra lejutottunk, már ismét tiszta, napos, szép időnk volt. Itt már gyorsan haladtunk tovább Bisztra faluig, hol pihenőt tartottunk, mert az Öreg-Havasról történt önkéntelenül gyors leszállásunk, ugyancsak kifárasztott. Csak 6 óra tájban indultunk tovább, mai napi végcélunk felé Topánfalvára, amely az Aranyos mentén felfelé, innen mintegy 4 1/2 km. távolságra fekszik. Most már kényelmesen sétálva, élveztük a gyönyörű Aranyosvölgy természeti szépségeit és este 7 órakor Topánfalvára, a havasi világ e központjába és fővárosába értünk, hol a vendéglőbe betérve, jó szobákat és élvezhető vacsorát kaptunk. Mai nagy útunk fáradsalmait azután kényelmes ágyakban pihentük ki.

Másnap aránylag későn, csak 7 órakor indultunk tovább és ekkor az

Aranyos hídján átmenve, a folyó tulsó, jobb partján vezető széles országúton haladtunk, majd az Aranyosba lesiető Abrudpatak völgyébe tértünk be és itt elhagyva az országútát, az ide leereszkedő hegyvonulat nyulványára felvezető gyalog ösvényen kezdtünk déli irányban felmászni. Ösvényünk nemsokára az Abrud völgyéből, ennek egy mellékvölgye mentén délkeletre húzódó hegygerincre vezet tovább és így lassanként a *Kerpenyesi-hegy* tetejére (1100 m.) jutunk fel, honnan szabad kilátás nyílik az Érchegység egész északi felére, a zöldelő lomblevelű erdők közül kímelkedő sok vulkánikus eredetű, igen változatos kúpus hegyre, továbbá a Vulkánhegy impozáns mészszikláira, a távoli Nagy-Bihar csúcsra, melynek egyes mélyebb völgyeiben még hófoltok is látszanak, továbbá az északi irányban előttünk meredező Óreg-havas otromba, lomha, nagy tömegére.

Rövid idei pihenés és falatozás után, nagyokat kanyarodva e szép kúpos hegyek lejtős oldalain, egyenesen déli irányban folytatjuk útunkat, mire nemsokára két hegykúp közötti gerincre kiérve, magunk előtt látjuk *Verespatak* festői látképét. E pontról tekintve, valóban elragadóan szép és festői ez a kis bányavároska, hegy-völgyön fekvő, lépcsőzetesen egymás fölé épített házacskáival, templomaival és a környező magas hegycsúcsokkal, melyek közül főleg a csupasz, sárgászörös foltokkal tarkázott, bányahányókkal és sötét bányanyílásokkal telt impozáns *Kirnik-hegy*, mellette pedig a szürkés színű, szintén át meg átfürt Csetátye tűnik ki. Csak nyugati irányban nyílt a völgy, a merre a patak lefolyik és a honnan a rendes kocsit felvezet. Még ide a hegytetőre is felhallatszik a szorgalmas bányamunka zaja, az örökké zakatoló érczúzók folytonos lármája. Leereszkedünk a községbe és a kaszinó vendéglőjébe betérve, megebédelünk.

A CSETÁTYÉBAN BEOMLOTT, FELHAGYOTT BÁNYÁK.
(RUZITSKA B. FELVÉTELE.)

Ebéd után pedig a közeli érdekes Kirnik-hegyet tekintjük meg részletesen, melynek mállott, fehéres, laza kaolinodott trachit kőzetében a legtöbb bánya van és a melyben már a rómaiak ideje óta fáradságos kutató munka folyik, a fémek legnemesebbje, az arany után. Mindenféle nagy számmal tláhatók a művelés alatt levő, valamint az elhagyott, bedőlt bányák nyílásai és előttük a terjedelmes hányókon, hol a kihordott kőzet további málás és oxidáció következtében sárgás-vörös-barna színűvé változott, ásványok, főleg quarc-dipiramisok után kutatva, sétálgatunk tovább élvezve a Verespatakra és vidékére nyíló gyönyörű kilátást. Csakhamar a hegy nyugati oldalára jutunk, honnan a közelben levő *Csetátye* hegyre megyünk át, melynek kőzete már

szürkébb színű és a mely a sok régi bedőlt bányától, kutatástól és aknától darázsfszerekhez hasonló módon át meg át van lyukgatva. Különösen a Csetátye tetején, helyenként teremalakú nagy üregek, beomlott mély bányák, menetek, alagútak láthatók és általában oly kép tárul itt elénk, mintha óriási összeomlott várromok között járnánk, pedig ezek csak a régi római bányák maradványai, melyeket az utódok arany utáni kutatásaik közben teljesen fönkre tettek. Ez a szürke kőzet, sűrűen behintett fénylő sárga pyrit kristálykakkal telt, mely utóbbi ásvány aranyat tartalmaz és ezért az egész kőzetet lefejtve, belőle a : aranyat kiválasztják. Ha e kőzetet kalapáccsal ütjük, kénessav szag érzik, mely a benne foglalt kénesércek oxydálásától támad. Különben e szurós szagú gáz szaga az egész vidéken mindenütt érezhető.

Az aranybányákba nem mentünk be, mert azok rendesen sárosak, piszkosak és nem sok érdekes látnivalót nyújtanak; az arany rendesen oly finoman elszórt, behintett állapotban fordul elő, hogy az szabad szemmel csak kivételesen látható, nagyobb szabad arany előfordulások pedig igen ritkák. Az arany tartalmú kőzeteket, érctelepeket, teléreket és ereket a bányákban lefejtik és a zúzóba szállítják, melyek Verespatakon éjjel-nappal működésben vannak és az itt szétzúzott kőzetporból vízzel való iszapolással választják külön az aranytartalmú érctort, az úgynevezett marát, melyet a zalatnai aranybevéltőhivatal az aranytartalom nagysága szerint pénzért bevált.

A Csetátye és Kirnik oldalairól északfelé szép kilátás nyílik Verespatakra és vidékére, déli irányban pedig Korna felé, amely bányászfalu felett a széles völgyben jól látható a hatalmas cement falak közé zárt, felduzzasztott új tó, mely az alantabb fekvő zúzóok hajtására szolgáló olcsó vizierőt szolgáltatja.

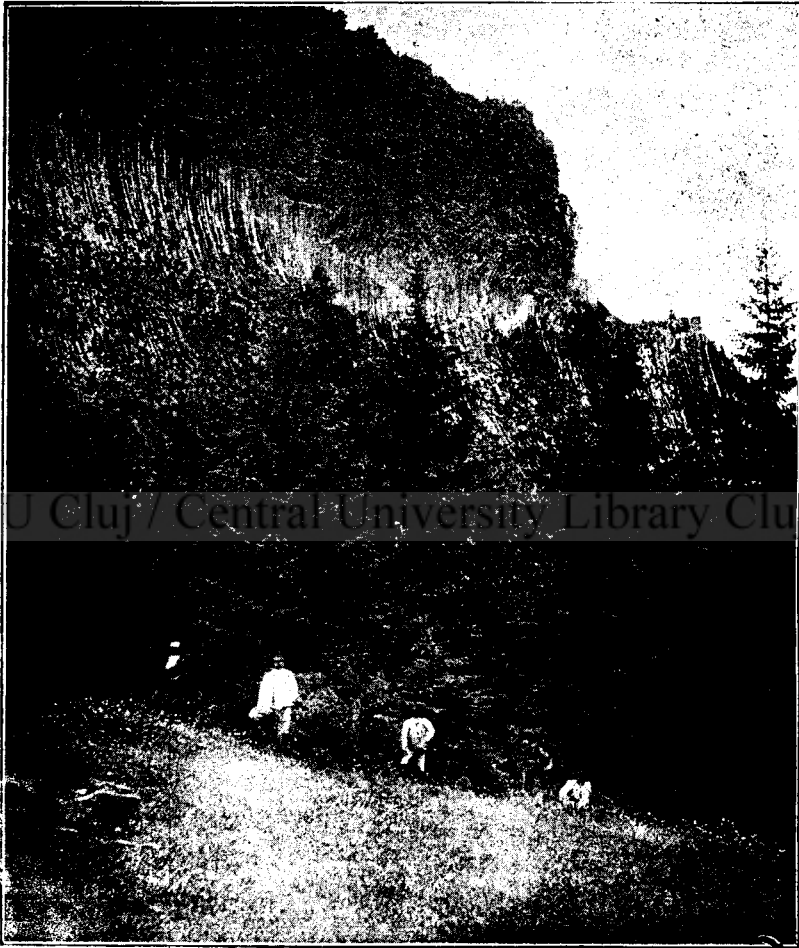
A kinek ideje engedi, az a Verespataktól nyugatra, a völgy mélyebb részeiben elterülő kincstári bányaműveket is megtekintheti, mi azonban kifogytunk az időből és így visszasietve a vendéglőbe, hol csomagjainkat hátrahagytuk, búcsut vettünk az érdekes bányavároskától és a késő délutáni órákban, a *Detunáta* felé útnak indultunk, hogy a mai éjjelt e nevezetes hegy közelében levő erdő- és menedékházban töltsük el.

Útunk eleinte Verespatak girbe-görbe, szűk utcáin és apró házai között a Kirnik-hegy északkeleti nyulványa felé vezet, hol csinos fenyőerdőbe érve, csakhamar áthágunk a vízválasztón és a déli irányba lefelé húzódó völgyek legfelső peremén, a hegycsúcsok alatti úton haladunk tovább, a honnan *Bucsum* bányaközség szétszórt házait látjuk magunk alatt elterülni. Egyenesen keleti irányban a Petri-hegy felé tartunk, a melyről az 1139 m. magas Hergen hegyre térünk át. Innen északra és keletre ismét pompás kilátás nyílik a mély, kanyargós völgyben fekvő *Lupsa-Sásza* falura, a még távolabb emelkedő nagyszerű Öreg-Havas széles oldalára és az aranyosmenti hegyek szakgatott, vad sziklabástyáira. Közelünkben a Poenica, Misernica, Zsaména gyönyörű kúpus kitörési hegycsúcsok emelkednek ki az alacsonyabb, erdővel és rétekkel fedett hegyek, dombok közül, melyek e tájképet páratlanul széppé teszik; mögöttük pedig a Tarkó-, Pilis- és Bedellői-havasok zárják el a további kilátást.

Rövid pihenés után, déli irányba kanyarodunk és most már messziről meglátjuk a környezetéből nagyon kirívó, sajátos alakú, két *Detunáta* hegyes csúcsait. Elég jó út vezet egyenesen déli irányban a körülbelül 1100 méter magas, nyílt és gyepes hegygerincen végig, amelyen este 8 órakor a *Detunáta* északi tövébe épített nagy kincstári erdőházat elérjük, a melyben két kezdetlegesen felszerelt vendégszoba is áll a turisták rendelkezésére. Az erdőház széles, fedett verandája éppen a *Csupasz-Detunáta* (D. goale) gyönyörű, festői oldalára nyílik. Innen egyszerre áttekinthetők e komor, sötét színben feltűnő bazalt hegynek orgonasípkhoz hasonló, párhuzamos állású, égnék meredő, a hegy teteje felé legyezőszerűen kissé előre- és széthajló, oszlop-

alakban elvál, csodás szerkezetű sziklaalakzatai. A Detunáta valóban klasz-szikus példája az oszlopos elválású tűzieredetű kőzeteknek! Nemcsak a természet titokzatos munkáját, hanem annak mindegyre megújuló tökéletes szépségű és remek alkotását is csodáljuk e hegyben!

Kényelmes pihenő helyünkről soká elmerengtünk volna e természeti ritkaság csodálásában, ha a gyorsan felszálló esthomály és még inkább a jelentkező éjség, tünődésünknek véget nem vetett volna. Így azután a kellemes esti levegőben, a széljárta verandán költöttük el jó étvággal vacsoránkat, mire az erdőházi nagy vendégkönyvét lapoztuk át, hol az ország és világ

A DETUNÁTA ÉSZAKI OLDALA. OSZLOPOS ELVÁLÁSÚ BAZALT.

igen sok helyéről ide elzarándokolt látogatók neveit látjuk, de bizony kolozsváriak közöttük meglehetősen kis számmal találhatók. Azután az E. K. E. alsófehérmegyei osztályának tulajdonát képező turista-szobákba térünk be és az éjet ott töltjük. Ez a természeti ritkaságokban, remek alkotásokban és kincsekben bővelkedő vidék bizony jobb gondozásban részesülő menedékházat érdemelne meg. Maga a tulajdonképeni erdőház tágas helyiségeivel egészen jó karban van, de a vele egy fedél alatt levő és nem a kincstár gondozása alá tartozó turista-szobák, — legalább a mi látogatásunk idejében, — nagyon elhanyagolt állapotban voltak, odaadóbb ápolásra és felújításra szorulóknak.

Az éjjelfolyamán felhők kerekedtek és reggelre mintha a Detunáta bazalt-tömege azokat magához vonzotta volna, oly makacsul befedték szürke felhőkucsmával annak bozontos üstökét. A felhőkből és a sűrű ködből, melytől a közeli hegy egy ideig nem is volt látható, finom eső permetezett alá. Bár a szél hevesen fújt és a felhőket foszlányokká kezdte szétszakgatni, mégis elég soká tartott, míg azokat véglegesen elkergette és az ég újra kiderült. Ezalatt reggelinket is elköltöttük, és eredeti tervünk szerint, a hajnali órák helyett, csak 7 óraker indulhattunk el a Detunáta közelebbi megtekintésére. Alig pár lépésnyire a háztól, már a lehullott és aláomlott, egymáson rendetlenül heverő bazaltoszlopok halmazára jutunk, melyek ütésre oly sajátságos tompa, kongó hangot adnak; majd nagynehezen elvergődünk a meredek, csaknem függőlegesen felemelkedő bazaltfal alá, hol még jobban látjuk a bazaltoszlopok függőleges és némileg legyező módjára felfelé széthajló helyzetét. Visszatérve a házhoz, attól balra, keskeny gyalogösvényen a Detunáta tetejére hágnak fel. Körülbelül negyedórai fárasztó mászás után a bazaltoszlopok csúcsára, a hegy

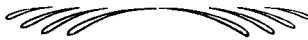
E. K. E. MENEDÉKHÁZ ÉS ERDŐHÁZ DETUNÁTÁN. (RUZITSKA B. FELVÉTELE ,

legmagasabb pontjára épített kis ablakos kilátó házikóhoz érünk fel, a honnan minden irányban messzeterjedő, szabad, elragadóan szép kilátás nyílik. Déli irányban, egészen közel, a fenyőerdővel teljesen benőtt, kúpalakú, szintén bazaltközetből álló *Detunata flocosa* tűnik szemünkbe, ezentúl a déli látóhatáron a Korábia és Botes hegyek emelkednek, melyek között sajátságos, mély, mintegy mesterségesen készített bevágás látható. Előtte a völgyekben Sásza, Bucsum, Poeni, Izbita bányászfaluk terülnek el. Nyugatra az abrudbányai és verespataki hegyek és az eddig bejárt terület, északra és keletre pedig az a változatos, gyönyörű panoráma tárul fel előttünk, melyet a Detunátahoz vezető útról leírtam, csakhogy innen még magasabb kilátópontról tekintve, még terjedelmesebb, még elragadóbb. Ha pedig a hegytetőről függőlegesen a mélységbe letekintünk, ott látjuk közvetlenül a sziklafal alján, a kis játékszerhez hasonló erdőházat a gyeperes térség szélén. Végig tekintve kilátópontunkról a Detunáta érdes, hosszú ormán, száz és száz sötétszürke, vastag bazaltoszlopot látunk felénk meredni és az égfelé kinyúlni. Ezek tetején

állunk mi is és ezekre van a kis kilátó házikó építve. A csupasz Detunáta déli oldala már erdővel van benöve és menedékesen ereszkedik alá a környező gyeptérségbe.

Miután e felejthetetlen szép kilátást alaposan kiélveztük, újra az erdőházhöz szállottunk le, itt magunkhoz véve hátizsákjainkat és szívélyes búcsút mondva az előzőkeny erdőörnek, reggeli 8 óra után, meglehetősen meredek úton, köves, kopár hegyoldalon *Sásza* faluba ereszkedünk le, ahol elérve a patakot, az annak völgyében tovavezető szekérúton, szép erdős, bokros hegyoldalak között *Isbita* faluig haladunk. Jó 1 órai gyaloglás után, a völgy egy éles kanyarulatánál levő nagyobb érczúzó malom közelében, a rendes kocsiút, mely északi irányban Abrudbányára vezet, elhagyva, délnyugat felé keskeny gyalogösvényre térünk le és sűrű erdőben, meredek hegyoldalra hágnak fel. Majd elérve a hegy gerincét, annak tulsó oldalán újból leereszkedünk és így nagy rövidítéssel csakhamar a Zalatnára vezető kényelmes, széles országutat épen azon a helyen érjük el, ahol az az Aranyos és Maros közötti vízvásztó legmagasabb pontjára (950 m.) hágott fel. Ez a nagyszerű műút, amely az út mellé állított emlékoszlop tanúsága szerint, sok fáradsággal és nagy akadályok leküzdésével 1850-ben épült, déli irányból a Maros vidékéről az Ompoly völgyében a Havasok belsejébe és az Aranyos völgyébe átvezet, hol a Torda-Topánfalvi útba torkollik. Az út további része szép árnyas erdőben, meredek hegyoldalon kigyóyszerűleg ide-oda kanyarogva egyre lejjebb és lejjebb ereszkedik és néhány kilométer után a szűk Ompoly völgybe vezet el. Már most ebben haladunk tovább, míg egyik mellékvölgy, a Valea-Ruzi torkolatánál nagyszerű drótkötél-pályát és modern berendezésű, nagyarányú zúzóművet látunk. Itt dolgozzák fel a híres botesi bányákban termelt és drótkötél-pályán ide, a főközlekedési út mellé leszállított érceket.

E vidéken még sűrű erdőkkel és bokrokkal benőtt, változatos alakú hegyek és völgyek között vezet útunk, ahol a kellemes, hűvös és pormentes levegőben szívesen megyünk gyalog, azonban a hosszú Ompolyvölgy alsó, szélesebb és alacsonyabb dombokkal szegélyezett szakaszában, ahova a déli órákban lejutunk, egyre jártabb és porosabb az út, úgy hogy a gyalogolás nehezünkre esik, Útközben sok helyt bányaépületeket, művelt, vagy már elhagyott bányanyílásokat, tárnákat, továbbá zúzókat, iszapolókat és higany lepárló helyiségeket találunk, hol mindenütt szorgalmas munka folyik, de arra nincs időnk, hogy betérve, azokat belülről is megtekintsük. Jókora út hátrahagyása után, egyik útmenti nagyobb korcsmában pihenünk meg és a még nálunk levő élelmiszerek utolsó maradványaiból megebédelünk. Eközben két üres teherszállító, most szénával félig megrakott, nagyfedelű kocsi ért utol és miután ma már 22 km. utat gyalog megtettünk, továbbá mivel sietnünk is kellett, hogy a Zalatnáról 4 óraker induló vonatról el ne késsünk, fuvarosainkkal csakhamar megalkuszunk és a hátralevő roppant poros utat az eddiginél sokkal kényelmesebben és gyorsabban, szekeren tesszük meg. Így délutáni 3 óra előtt Zalatnára érkezünk, hol még volt annyi időnk, hogy ezen az elektromos világítású, aszfalt járdás, csinos és nagyon fejlődő városkán végigmenve, azt és a vasúti állomás közelében levő nagyterjedelmű állami aranyezüst olvasztót és kénsavgyárat legalább kívülről megtekintsük. Azután vasútra ülve és az Ompoly-völgy még ez alsó szakaszában is igen kedves, változatos vidéken végig haladva, este 7 óraker Gyulafehérvára értünk, honnan még az nap este tovább utaztunk és éjjeli fél 11 óraker Kolozsvárra hazaérkezünk. Felejthetetlen, szép emlékü és kellemes kirándulás fejeződött így be.

Egyesületi élet.

Hazafias kérés tagtársainkhoz. A Királykőn elégett menedékházunk helyett a Tömösi szoros felett a *Nagykőhavason* brassai tagtársaink nagy áldozatkészségével most egy nagyobb-szabású, vendéglővel is felszerelt, 6 szobás kömenedékházat építettünk és azt már át is adtuk a forgalomnak. Amennyire nagy az örömünk, hogy a magyar turistaság ott foglalhatott új tért, ahol eddig a magyar kulturának semmi nyoma sem volt, épen olyan nagy az *aggodalmunk is, mert a felmerült költségekből még fedezetlen 3000 korona és több tekintetben a berendezés is még kiegészítésre szorul.* Épen ezért bizalommal kérjük t. tagtársainkat, sziveskedjenek egyesületi pénztárunkhoz a menedékház költségeinek fedezésére némi adományt juttatni. Ha mindenik tagtársunk csak 1 koronát adományozna, azonnal begyűlné a hiányzó összeg és nagy gondtól szabadítaná meg egyesületünket.

A befolyó adományokat a nevek közlésével folyóiratunkban nyugtatni fogjuk. Kérésünket megújítva vagyunk Kolozsvár, 1910 jul. 15. hazafias üdvözlettel gróf *Lázár István* s. k. elnök, *M. Kovács Géza* s. k. főtitkár.

Ujabb kérelem tagtársainkhoz. Igen egészséges verseny fejlődött ki a hazai gyújtó-

gyárak között abból a célból, hogy kiszorítsák a külföldi gyújtókat, amelyekből évekkel ezelőtt még több millió értékűt fogyasztott a közönség. Ma külföldi gyújtó alig van forgalomban. A magyar gyújtóiparnak csak dicséretére válik, hogy nem csak ki tudta szorítani a külföldi gyújtókat, de itthon versenyezni is tud egymás között. Ma már kétségtelen az, hogy az E. K. E. gyújtó, amelyet az Unió magyar általános gyufagyár részvénytársaság hozott forgalomba, egyike a legjobboknak és leggazdagosabbnak. A cég, amely tiszta magyar gyártmányt hoz a budafoki gyárból forgalomba, a gyújtók eladási árából 5%-ot ad egyesületünk kulturális jótékony céljaira. A hazafias gyár 9 év alatt egyesületünk pénztárába 5929 kor. 90 fillért szállított be. Sajnos e szép jövedelem az utóbbi időben a lanyha érdeklődés miatt csökkenőben van, pedig ha t. tagtársaink szigorú következetességgel mindenütt E. K. E. gyújtót követelnének, jövedelmünk fokozódna és sokkal hamarabb megvalósíthatnók céljainkat. Épen ezért tisztelettel felhívjuk t. tagtársaink figyelmét az E. K. E. gyújtóra. Kolozsvár, 1910 jul. 25-én, hazafias üdvözlettel gróf *Lázár István* elnök, *M. Kovács Géza* főtitkár.

Adományok a nagykőhavasi E. K. E. menedékház céljaira. *Glasner Miksa* Budapest 1 K., *Orosz Endre* ig. tanító Apahida 1 K., *Wenger István* máv. főellenőr Kolozsvár 2 K. Hálás köszönetünket fejezzük ki a szives adományokért.

Könyvesház.

Hanvai J. Ede. Észak-Magyarország a Magas-Tátrával.

Dobsina, 1910. 108 l., egy térképpel. Ára 1 kor. 40 fill.

Hanvai Edének, a dobsinai állami polgári főiskola jeles igazgatójának nagy érdemei vannak a felvidéki turistaság és különösen a tanulók iskolai kirándulása ügyeinek szervezése körül. Speciálitása a dobsinai jégbarlang, hazánk e legelsőrendű természeti nevezetessége, melynek kultuszát Hanvai úgyszólván örökölte apósától, a barlangot felfedező híres Ruffinyi mérnöktől. A dobsinai polgári iskolában általa berendezett diák-otthon a legtekélyesebb nemű hazai intézmény, mely valóban mintául szolgálhat.

Hanvai e könyvét első sorban iskolai tanulmányi kirándulásokhoz szánta kalauzul, de bármely turista vagy komoly célból utazó haszonnal forgathatja. E jelen kötet első száma egy tervezett sorozatnak.

Ügyes általános tudnivalók után öszszegyűjtve találjuk az iskolai kirándulásokra vonatkozó rendeleteket. Dobsina és a jégbarlang rövid, de mégis tüzetes leírását kiegészíti egy praktikus kalauz e jégbarlang látogatói számára.

Ezután ismertetve vannak: a Királyhegy, Rozsnyó, Krasznahorkaváralja igen részletesen, ami a tárgy jelentőségének méltánylása mellett egyúttal szubjektív figyelem gróf Andrássy Dénes iránt, aki mint minden hazai kulturügyet, e közhasznú könyv kiadását is támogatta; aztán a szádellői völgy, Pelsőc és az aggteleki cseppkőbarlang, a nagyszabosi papirgyár, Murányvár, Ózd, Diósgyőr, a hazai turistaságnak és az iskolai kirándulásoknak mindmeggannyi elsőrendű célpontjai. Rövid útmutató a Tátrába rendezendő kirándulásokról fejezi be az ügyes csinos könyvet, melynek értékét emeli egy nagyon világos áttekinthetőségű nagyobb méretű térkép, amely az Eger-től Szandec-ig és Kassától Alsókubinig terjedő területeket mutatja be orografiai jelzések nélkül. Kívánatos volna, hogy Erdélyben is jobban felkarolnák és rendszeresebben gyakorolnák a diák-turistaságot és hogy az Erdélyben rendezendő iskolai kirándulások számára hasonló célszerű kalauz készülné.

Dr. Herrmann Antal.

A Mecsek-Egyesület Évkönyve a XIX. évről.

Szerkeszti Kis József Pécs, 1910. 194 lap.

Jóleső örömmel szemléljük a helyi érdekű kisebb turista egyesületek fejlődését, mert az ilyen egyesületek működése kiválóan alkalmas arra, hogy a turistaság megszerettség és az ifjúságot és a nagyközönséget beleneveljék a turistaságba. A hazai helyi érdekeket szolgáló egyesületek között a legrégebb, legtevékenyebb és legerősebb a pécsi Mecsek-Egyesület. Évről-évre becsesebb és nagyobb lesz évkönyve. Különösen szép és tartalmas az ezévből megjelent évkönyv, amely a XIX. egyesületi évről számol be. Az első cikk a »Wachter Jenő emléktábla leleplezési ünnepélyét írja le dr. Serényi Jenőnek lendületes tollából. A második cikkben Buday Klára írja le Grenoble környékén tett ki-

rándulásait, majd dr. Komarnický Gyula cikke következik. azután pedig dr. Loránd Miklós útleírása »A Földközi tengeren,« amelyből bennünket leginkább a Dalmátpartok leírása érdekelt. A tartalmas évkönyvet hivatalos rész fejezi be, amelyben a választmányok és osztályok tesznek jelentést tevékenységükről. A Mecsek Egyesületnek kiváló gondoskodási tárgyát képezi a madárvédelem is. Az egyesületnek jelenleg másfélezer tagja van. Nem csoda tehát, hogy az egyesület Pécs környékét egészen parkká változtatta. Az egyesület gyakorlati alkotásai közül ki kell emelnünk a misinai tetőn épített gyönyörű kilátó-tornyot. A csinos kiállítású évkönyvet sok szép illusztráció ékesíti.

M. K.

Főszerkesztő: dr. Szádeczky Lajos. Felelős szerkesztő: M. Kovács Géza.